

Становище

за

дисертация „Проективна онтология и грижата като мъдрост“ на проф. д-р Веселин Христов Дафов за придобиване на научната степен доктор на науките в професионално направление 2.3. Философия, научна специалност „Онтология“.

от доц. д-р Васил Видински,
катедра „История на философията“, СУ „Св. Климент Охридски“, член на научното жури, съгласно заповед РД-38-698 от 17.11.2025 г. на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ и решение на Факултетния съвет на Философски факултет от 4.11.2025 г.

1. ПРОЦЕДУРА, МИНИМАЛНИ ИЗИСКВАНИЯ И ТЕХНИЧЕСКИ ПАРАМЕТРИ НА ДИСЕРТАЦИЯТА

Дисертационният труд на проф. д-р Веселин Христов Дафов е преминал **успешно** през вътрешно обсъждане и защита на заседание на катедра „Философия“ (20.10.2025 г.), където бях рецензент на изследването.

Според представените наукометрични данни проф. д-р Веселин Дафов събира общо **655 точки** (по четирите показателя 50 + 100 + 300 + 205) при изисквани 350 точки (по четирите показателя 50 + 100 + 100 + 100) и с това формално покрива и надскача почти два пъти минималните изисквания за придобиване на научна степен „доктор на науките“.

Дисертацията на проф. д-р Веселин Дафов е с обем 498 страници и се състои от увод, шест дяла, заключение и обща библиография. В началото на всеки от шестте дяла има кратко резюме, вкл. на английски език, а в края на всеки дял са посочени цитираните източници. Общият списък на библиографията съдържа около 420 заглавия, като цитираната литература е на български и английски език.

Авторефератът отразява съдържанието на дисертационния труд, преводът му на английски език е коректен.

Публикациите по темата на дисертацията са и съдържателно, и формално свързани с темата на изследването.

2. АНАЛИЗ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Дисертацията на проф. д-р Веселин Дафов е **забележителна** в няколко отношения. **Първо**, това е действително *мащабно изследване* с множество любопитни разклонения, в което се представят – в някаква завършена рамка – резултатите от дългогодишната работа в областта на „*субектистката онтология*“ (независимо дали става дума за онтология на предметността или субектността¹). Подобно оформяне и изпълване е ценно за *цялата академична общност*, тъй като неминуемо се превръща в ориентир и за алтернативни онтологични концепции и предоставя цялостна теория, обхващаща различни философски дисциплини – а това последното е силно и еднозначно основание

¹ Проф. Дафов опитва да извърши сходно езиково разграничение и на английски език: *subjectivity* срещу *subjectivity*.

да се претендира за степента „доктор на философските науки“. **Второ**, дълбочината на изследването и неговото качество са несъмнени. В дисертацията има *прекрасно съчетание* между свобода на мисълта, добросъвестно проучване и смелост на хипотезите. Самото изследване е всъщност вдъхновяващо и това е допълнителна демонстрация за връзката между философия, творчество и, да се надяваме, бъдеща проективност (каквато изглежда, че е надеждата и на дисертанта). **Трето**, предоставеният текст е на моменти неочакван и ексцентричен. Това веднага оголва някои уязвими философски места, но пък е изключително ценен от читателска гледна точка, защото задава ясни граници, тези и съответно предизвикателства. Тази особеност на дисертацията не се дължи единствено на изследователското внимание към неочаквани теми или детайли, нито пък само на хегелианско-хайдегериянската аргументация, която е характерна за цялото проучване. Тук има нещо по-общо – става дума за самата *академично-проективна концепция*, предложена от проф. Дафов, където философията и животът взаимно се обогатяват и резултатите са „научно-приложни“ (проф. Дафов изрично посочва, че това е по-стеснено разбиране от академично-проективното, на което той държи). На свой ред подобна позиция се родее с едно разбиране за философията, изградено още в Античността: мъдростта не е само теория, но и практика – това е *начин на живот*. Така изследването може постепенно да преминава от чистото битие към вендинг машината или темата за приятелството; от академичния дискурс към футболния отбор или пък към магазина за плод и зеленчук. Освен това, което също не е често срещано, си личи финото чувство за хумор на проф. Дафов, което се прокрадва в някои от примерите или аналозиите.

Всичко това превръща изследването в *образцово*, което също задължава да се подходи и критически, а не само похвално към предоставените допускания, хипотези и заключения.

Цели и приноси на дисертацията

В самата дисертация (и съответно в автореферата) не са изрично формулирани конкретни изследователски цели, които да бъдат постепенно проследени и накрая да се оцени дали са постигнати или не. Но бих могъл от анализа на цялото изложение да се ангажирам с формулирането на две посоки, които ми се струва, че са в основата на цялото начинание:

1. Да се защити *проективната онтология като валидна позиция* и да се демонстрират онтологичните *възможности и ставания*, които произлизат от тази философска *нагласа*.
2. Да се осмисли философията като специфична *роля*, която се основава на *грижата като форма на мъдрост* и да се посочат конкретни (и вече постигнати) резултати от подобно проектиране.

Смятам, че тези две основни цели са **успешно и убедително постигнати в дисертацията**. Обръщам внимание, че те присъстват дори в самото заглавие на предоставения труд (макар и не много убедително съчетани с леко безличния съюз „и“ в сравнение с много по-интересното и сложно преплитане в самото изложение). Седемте приноса в автореферата (43-44 с.) отразяват различни аспекти от разгръщането на именно тези две посоки. Ще коментирам особеностите на приносите като ги групирам по следния начин:

1. **Първият** принос е ключов – *създаването, творчеството* (създаване на създаването) и *проектирането* (творене на творческото) са схванати като форми на надграждаща субектност. Съответно в цялата дисертация поетапно и внимателно е защитена *проектната субектност* като съборност на творци, „от които се поражда проектното, в което те биват вече проекти“ (АР, 43).

2. **Вторият и третият** принос разглеждат философията като грижа за мъдростта и съответно като грижа за компетентността. Като това дава ясно философско основание да се преминава свободно от онтологично към педагогическо осмисляне и обратно. Именно от тази гледна точка е приносен и **четвъртият** момент, в който се предлагат „теоретични основания“ за развиването на определени академични дейности. Смятам, че именно *основаването*, а не толкова самите дейности имат приносен характер. По същия начин тълкувам и **петия** принос, т.е. не самата „консултативна услуга Онтологически изследвания“ е философски новаторска, а нейното теоретично обосноваване – струва ми се, че единствено това може да бъде защитено като достижение на изследването.
3. **Шестият** принос е всъщност детайлизиране на първия през една *поведенческа позиция*². **Седмият** принос обаче е неясен – „осъществяването на проективното онтологизиране“ не може да е отделен принос – това е или обобщение на част от предишните приноси, или има извънакадемичен приносен характер.

Нямам никакво съмнение, че защитата на тази творческа дисертация също ще е проява на самото проективно и евристично разбиране, изложено от дисертанта. С оглед на това (а и на значимостта на изследването) бих искал да посоча някои ограничения и трудности, които забелязвам.

Ограничения, трудности и допълнителни коментари

Ще започна с това, което ми се струва най-ключово: **идеализмът**. Като тук имам предвид три различни посоки: **а)** дисертацията представя една несъмнена *идеалистка философска позиция* заради водещата роля на субектността, идеите и духовното; **б)** от друга страна в основните предпоставки има нещо класически просвещенско и оптимистично, осмислящо субектността през достойнството или правата на човешкото (и не-само-човешкото) или пък грижата към мъдростта; като бих нарекъл тази посока *житейски идеализъм*; **в)** във връзка с последното, но с друг акцент, дисертацията представя и една *идеологическа позиция*, доколкото задава правила или норми за поведение. Съвкупността от цялата тази тройна идеалистка многопластовост ситуира дисертацията в един по-скоро класически период на европейската модерност. Това има своите видими предимства, но и своите добре известни ограничения. Създава се усещане за херметична затвореност на изложението, а не толкова диалог с аргументи и контра-аргументи спрямо алтернативни философски позиции.

Изненадващо ми се струва, че проф. Дафов не коментира достатъчно ясно друга своя предпоставка (и нагласа), която е свързана с **нормативността** на неговия онтологичен проект³. На много места в изследването си личи, че тази онтология се насочва към това *как трябва да бъдат нещата, а не просто как са*. Не става напълно ясно обаче кои са първичните философски норми, от които се извършва преценката върху съществуващото, нито пък са подложени на критика, проверка или анализ началните ценности, от които се изгражда тази проективна онтология (която много видимо се родее с убежденията на хуманизма – сам по себе си много исторически разнороден).

² За мен обаче остава неясна връзката с *бихевиоризма*, който видимо не е философската позиция на проф. Дафов, но пък не винаги може да се отличат двете нагласи, ако заскобим идеализма.

³ Това е различно положение от изложеното в точка „в“ по-горе, което се отнася до поведението. Но между двете ограничения има връзка.

Третата важна особеност е свързана с **есенциализма** по отношение на езика (а и не само). Периодично се създава впечатление, че за проф. Дафов думите имат някаква етимологична същност, чрез която се изразяват най-добре определени идеи или понятия. Това е и причината за засилен интерес към изразяването, езика и създаването на словоформи (*осубектнестиране, пространствоеем*)⁴. Тази особеност има две различни прояви. **А)** От една страна съвсем справедливо се настоява, че съществува определена норма при използване на думите (удачно е да се твърди, че „категории“ са само тези неща, които категоризират), но пък се игнорира разнородната и естествена употреба, която е вече налична в езика. В тази връзка не е ясно на какво основание се възразява срещу използването на думата „процес“ спрямо живеенето: „Процесът на живеене е грешен израз. Живеенето не е химизъм.“ (57). Да, думата „процес“ действително се използва в устойчивия израз „химичен процес“, но етимологически (а и в ежедневната употреба) тя означава най-общо „преминаване през етапи, път, продължение, развитие“; съответно всички химически импликации са по-късни или локални. Разбира се, от гледна точка на последователна употреба, е изключително важно за всеки кохерентен текст да се използват думите (и термините) по идентичен начин, но в дисертацията, струва ми се, има нещо повече от прецизност, а именно предпоставката на философския есенциализъм. **Б)** Едновременно с това се настоява за въвеждането на нови значения при вече съществуващи употреби на някои думи (най-типични примери са ключовите „предмет“, „проект“, „сесия“, „компетентност“) и се създава впечатление, че това е *конституивно* действие, т.е. действително създаващо норми за употреба. Но това води до друг тип трудност. Например, не ми се струва убедително, че „проектното“ се разглежда единствено като форма на съвместност (употребата на думата позволява да се говори изрично за „индивидуални проекти“); или пък „сесионалното“ да е свързвано с постигането на творческа субектност, възникване на разумност и т.н.; нито откривам философски основания да се обвързва „компетентността“ именно с мъдрост и т.н. Отбелязвам, че това вече не са просто езикови уточнения, а са ограничения в самото поставяне на въпроса за това що е философия. И двете поддържани посоки (А и Б) имат своите известни критики през ХХ век, които не са разгледани в изследването, така че можем само да гадаем как би отговорил проф. Дафов на възраженията спрямо езиковия (или друг) есенциализъм.

Като резултат от удачното свързване на идеализма, нормативността и есенциализма дисертацията изгражда *много последователна, стройна и завършена онтология* – това е едно от най-непосредствените и ясни достижения на изследването и мисля, че всеки един читател ще се съгласи. С посочването на горните ограничения, изобщо не очаквам проф. Дафов да променя своите предпоставки, особено при такава човеколюбива (и надчовешка) нагласа, която дава и надежда, и гарантира възможността за всеобщност на творчеството или пък за изграждането на бъдещи проекти с не-биологични разумни субектности. Напротив, тази позиция е *добре да се укрепва и поддържа*. Това обаче, което долавам като изследователска липса, е следното:

- Игнорирана е една много дълга и разнородна философска традиция, която поставя под съмнение *центрираността* на субектното и разумното (още при Дейвид Хюм, после по друг начин при Фридрих Ницше, в трета посока при Жак Лакан, да не говорим за Мишел Фуко, Жак Дерида и т.н.). Интересно би било да се заеме позицията спрямо техните аргументи – при това именно от гледна точка на една проективна онтология; това само би я обогатило.

⁴ Причината за тези особени словоформи е философска: проф. Дафов се бори срещу речта, която по правило е същностно обусловена, а не субектна и това затруднява изразяването на субектното чрез вече утвърдения почти-предметен естествен език.

- *Категориалното и типологичното* е надделяло видимо над контекстуалното и историчното. А това означава, че има опасност да се пропускат важни тенденции когато се описва или разглежда *съвременността* – и на изкуството, и на философията, и на политическото, и на изкуствения интелект. Неочаквано е, че нищо от кризите на ХХ и ХХІ век не намира място в проективната онтология на проф. Дафов. На моменти ми е трудно да локализирам *съвременността*, която той описва⁵ спрямо това, което аз забелязвам и наблюдавам в състоянието на изкуството, онтологията или политиката.
- От философска гледна точка ми се струва, че се подценява (макар и да се тематизира) темата за *преставането*, да не говорим за *не-ставането*. Не съм сигурен дали това е резултат от „идеализма“, но негативната диалектика, случайното, хаотичното, дистекстуалното, ризоматичното практически нямат ясно място в тази онтология.

Нищо от това не може да постави под съмнение нито постигнатите цели, нито приносите на дисертацията. Посочвам тези по-обща ограничения или липси, тъй като мащабът, амбицията и залогът на изложението го изискват; а и може да се каже, че в самата идея за проективна онтология се намира предизвикателството на нашето бъдеще – човек не може да стои безучастно или да не е ангажиран с темите и проблемите, които проф. Дафов посочва. Да не говорим, че част от тези негови концепции вече имат академична или извънакадемична реализация и влияят върху *разбирането за философията* у нас.

Заради ограничеността на жанра „становище“ нямам възможност да посоча множество по-детайлни аспекти, но ще си позволя да отлича като *несъмнено творчески* следните проучвания: V.2. “И всички прави ъгли да са равни [помежду си]” (352-364), V.3. Проектория на последващото космос – природа – околна среда (365-376) и V.4. Танцуването като проектизиране [осубектиране] на време и пространство (378-396)⁶.

Същевременно бих искал да отбележа поне един комплексен случай (и да го използвам като модел, който би могъл да се приложи и към други части на дисертацията) – става дума за интерпретацията на проф. Дафов върху четвъртия постулат (П4) на Евклид: **1)** Въпреки инфинитивната формулировка на постулата (и началното Ἡτῆσθω , с което изобщо започва постулирането, искането, допускането), той, както и петият постулат, се отличават от *експлицитната* конструктивна природа на първите три и това е добре да се има предвид в анализа. **2)** Забележително е, че в *Елементи* на Евклид няма никъде директно позоваване на П4 при доказателствата на теоремите (предложенията). Струва ми се интересно проф. Дафов да обясни – именно в рамките на неговата интерпретация – в какъв смисъл П4 е ключов за геометрията на Евклид, ако няма после позовавания и дали е изобщо постулат⁷. **3)** Това, че геометрията е „наука за

⁵ През тълкуването на „околната среда“, или през развитието на танца, или през проектното обществено като иновативно и т.н.

⁶ Има дребни разминавания на точните заглавия между дисертацията, съдържанието на дисертацията и автореферата.

⁷ Върху автентичността и излишеството на този постулат има изключително дълга и интересна дискусия. Още в Античността (Прокъл) говори за доказателства на постулата, превръщайки го автоматично в теорема. Чисто исторически постулатът придобива по-голяма значимост чак през Новото време. Емблематично е, че през 1794 г. във влиятелната *Éléments de géométrie* (след 25 първоначални дефиниции) Адриан-Мари Лъожандър доказва в Теорема I именно *четвъртия постулат* (той се появява като „Следствие“ в теоремата) и по такъв начин П4 се оказва за първи път по систематичен начин в *основата* на цялата евклидова геометрия. Нямам идея дали проф. Дафов, който споменава Лъожандър, е повлиян от това нововременско развитие и преоценка.

пространството“ е идея на философи и математици от Новото време, която се фиксира окончателно чак през XIX век. Античната геометрията е по-скоро *наука за фигурите*. Показателно е, че Евклид не говори за „пространство“ в *Елементи*, така че интерпретацията в дисертацията е по-скоро анахронистична и изразява съвременното ни разбиране за геометрия. Но пък тогава – в този осъвременен контекст – П4 не постановява точно ортогоналност, а изотропия на пространството. 4) Алтернативни геометрии, които отхвърлят П4 – именно като изотропия на пространството – има много отдавна (те именно се наричат анизотропни).

Въпреки тези мои бележки субективната интерпретация върху П4, която извършва проф. Дафов, ми изглежда и находчива, и важна. Това се отнася и до другите тълкувания. Съответно се надявам, че изследването ще излезе съвсем скоро под формата на книга, за да може това да допринесе още за онтологичната дискусия у нас.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертацията „Проективна онтология и грижата като мъдрост“ на проф. д-р Веселин Христов Дафов е **несъмнено приносна и постига своите философски цели**. Тя отговаря напълно и дори надхвърля *необходимите по закон изисквания*, а изложението е интересно, евристично и дори увлекателно за четене. Цялостното усещане от предоставения труд е изключително положително и, да повтора, вдъхновяващо. След всичко това смятам, че има **пълно основание за присъждането степенята „доктор на науките“ на проф. д-р Веселин Дафов** и се радвам, че имам тази съборна възможност да участвам в журито и да гласувам с „Да“. Нямам съвместни публикации с проф. Дафов и не съм в конфликт на интереси.

9 февруари 2026 г.
София

доц. д-р Васил Видински
СУ „Св. Климент Охридски“